

przyznawany za szczególne zasługi, wręczył Jubilatowi wiceminister dr Józef Muiś, wyrażając słowa uznania dla dorobku i osiągnięć badawczych Profesora.

Zyczenia i gratulacje przekazali prof. dr Czesławowi Łuczakowi sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR Jan Maćkowiak oraz przyjaciele i uczniowie.

Maria Rutowska

KONFERENCJA NAUKOWA NA TEMAT RUCHU OPORU NA ZIEMIACH POLSKICH WCIELONYCH DO RZESZY 1939 - 1945

W dniach 12 i 13 marca 1987 r. Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego przy współudziale Wojskowego Instytutu Historycznego w Warszawie, Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — Instytutu Pamięci Narodowej oraz Instytutu Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie zorganizował w Poznaniu konferencję naukową na temat ruchu oporu na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy w latach 1939-1945. W konferencji wzięli udział specjaliści reprezentujący różne dyscypliny naukowe — historię, socjologię, prawo, oraz nieprofesjonaliści, kombatanci ruchu oporu, młodzi pracownicy nauki i liczni przedstawiciele młodego pokolenia spoza środowiska naukowego.

Program konferencji w pierwszym dniu obejmował wystąpienia doc. dra Mariana Olszewskiego nt. stosunków społeczno-politycznych na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy, doc. dra hab. Piotra Matusaka nt. stanu badań nad ruchem oporu w Polsce, doc. dra hab. Władysława Zielińskiego i doc. dra hab. Mieczysława Motasa przedstawiających referat zbiorowy Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich — Instytutu Pamięci Narodowej nt. źródeł archiwalnych do dziejów ruchu oporu na ziemiach polskich w zbiorach GKBZH — Instytutu Pamięci Narodowej oraz prof. dra hab. Stanisława Nawrockiego nt. hitlerowskiego aparatu zwalczania ruchu oporu na ziemiach wcielonych do Rzeszy na przykładzie Kraju Warty. Obrady plenarne sesji w Sali Malinowej Pałacu Działyńskich otworzył dyrektor Instytutu Zachodniego — prof. dr hab. Antoni Czubiński.

Doc. Marian Olszewski w referacie wprowadzającym wskazał m. in. na potrzebę podjęcia badań dotyczących ruchu oporu od strony kompleksowych zagadnień socjo- i psycho-historycznych oraz podkreślił wagę kompleksowych metod badawczych dla syntezy historycznej tego tematu. Referent podkreślił, iż omawiając zagadnienie ruchu oporu należy widzieć różnice istniejące pomiędzy Generalnym Gubernatorstwem a ziemiami zachodnimi wcielonymi do Rzeszy, gdzie powszechną eksterminacją i likwidacją objęto wszystkie dziedziny życia narodowego, w tym głównie naukę oświatę i szerokie kręgi polskiej inteligencji.

Ogólnym zagadnieniem związanym ze stanem badań nad ruchem oporu w Polsce w historiografii poświęcony był referat doc. Piotra Matusaka. Referent stwierdził m. in., iż w latach 1970-1979 ukazały się 293 pozycje o ruchu oporu, w tym prawie połowa podejmowała temat oddziałów partyzanckich. Większość publikacji powstałych w latach osiemdziesiątych podejmowała natomiast tematy dotyczące Armii Krajowej. W ten sposób — zdaniem mówcy — „zostały niejako odrobione zaległości poprzedniego okresu”.

W obszernym referacie Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — Instytutu Pamięci Narodowej przedstawiono wszelkie zasoby archiwalne będące w posiadaniu Głównej Komisji, a dotyczące tematu ruchu oporu na ziemiach polskich.

Prof. Stanisław Nawrocki dokonał w swoim referacie przeglądu organizacji hitlerowskiego aparatu zwalczania polskiego ruchu oporu na przykładzie Kraju Warty. W oparciu o bogate archiwalia referent sformułował wniosek, iż był to aparat niezwykle rozbudowany, którego ogniwa były ze sobą ściśle powiązane i kierowane przez policję, a zwłaszcza Gestapo i służbę bezpieczeństwa. Współdziałała z nimi administracja i oddziały partii hitlerowskiej, a także będąca pod nadzorem cała ludność niemiecka. Prof. S. Nawrocki podkreślił, iż tematyka aparatu okupacyjnego do zwalczania ruchu oporu nie doczekała się dotychczas odrębnych publikacji; w odniesieniu do Kraju Warty temat ten został podjęty w publikacjach Edwarda Serwańskiego, Mariana O.szewskiego, Czesława Łuczaka i Zenona Szymankiewicza.

Popołudniu rozpoczęły się posiedzenia w sekcjach tematycznych: I — Wielkopolska i II — Pomorze i Śląsk.

Obrazy w sekcji wielkopolskiej zgromadziły 40 osób. Dyskusję utworzył doc. Marian Olszewski, kierownik Zakładu Badania Dziejów Okupacji Hitlerowskiej w Polsce, powierzając przewodnictwo obrad doc. drowi Marianowi Walczakowi.

Prof. Stanisław Nawrocki obszernie odpowiadał na zgłoszone pod jego adresem pytania; m. in. stwierdził, że najaktywniejszą siłą w rozpoznawaniu i śledzeniu członków ruchu oporu była służba bezpieczeństwa, stosunkowo nieliczna, ale dysponująca rozbudowaną siatką konfidentów.

Doc. dr Marian Olszewski podkreślił potrzebę podjęcia badań nad psychologicznymi i społecznymi motywami i uwarunkowaniami działania uczestników ruchu oporu. W badaniach tej tematyki okresu wojny i okupacji hitlerowskiej ograniczono się dotychczas do problematyki obozowej (prace A. Pawełczyńskiej, A. Kępińskiego, S. Jagody, S. Kłodzińskiego, J. Masłowskiego).

W ożywionej, trzygodzinnej dyskusji udział wzięło 12 osób. Szczegółowe przedstawienie różnorodności podjętych w dyskusji zagadnień przekracza ramy niniejszego sprawozdania. Na podkreślenie zasługuje charakter popołudniowych obrad pierwszego dnia sesji: bezpośrednia konfrontacja osiągnięć nauki ze wspomnieniami uczestników wydarzeń, uczuciowe zaangażowanie dyskutantów oraz obecność sporej grupy młodzieży zainteresowanej tematem. W podsumowaniu dyskusji doc. Marian Walczak podkreślił znaczenie bezpośredniej konfrontacji faktów i zdarzeń oraz możliwość ich uściślenia.

Drugi dzień obrad sesji rozpoczął referat doc. dra hab. Tadeusza Paneckiego nt. ruchu oporu w obozach jenieckich, w których przedstawiono różnorodne jego formy w specyficznych warunkach obozu, działalność kulturalną, samokształceniewą, tajnego nauczania i sportową.

Płk Bogdan Kobuszewski w referacie dot. specyfiki ruchu oporu na ziemiach wcielonych do Rzeszy zwrócił uwagę m. in. na jego cele: uporczywość w odbudowywaniu struktur organizacyjnych zniszczonych przez okupanta, bardzo aktywne współdziałania zbrojne organizacji ruchu oporu w okresie wyzwania ziem wcielonych. Przewidziany referat doc. dra hab. Kazimierza Przybysza nt. Batalionów Chłopskich na ziemiach wcielonych nie został wygłoszony.

W dalszej części konferencji przedstawiono sprawozdania z obrad w sekcjach tematycznych z poprzedniego dnia.

Doc. dr hab. Władysław Zieliński, przewodniczący sekcji Pomorza i Śląska, w krótkim sprawozdaniu poinformował zebranych, że w obradach uczestniczyło 15 osób; główny nurt dyskusji przebiegał wokół ogólnego pojęcia ruchu oporu i jego cech na obszarach Śląska i Pomorza. Podkreślono fakt, że ruch oporu na Śląsku odznaczał się spontanicznością i masowością; działało 100 organizacji konspiracyj-

nych (w styczniu 1940 r. — 39 organizacji), około 20 oddziałów partyzanckich, zorganizowało około 3000 akcji sabotażowych. W sekcji zwrócono także uwagę na problem przynależności narodowej uczestników ruchu oporu — 40% uczestników ruchu oporu po 1942 r. na Pomorzu — to osoby przymusowo wpisane na listę narodową; fakt ten ma swoistą wymowę.

W toku obrad sekcji Pomorza i Śląska postulowano także uchwalenie apelu o udostępnianie materiałów źródłowych, znajdujących się w posiadaniu prywatnych osób oraz opublikowanie materiałów z sesji.

W krótkim podsumowaniu przebiegu obrad w sekcji wielkopolskiej, doc. Marian Walczak przedstawił — oprócz tematów poruszanych w czasie dyskusji — następujące problemy: potrzebę publikowania biogramów uczestników ruchu oporu, wniosek o wszechstronniejsze formy upamiętnienia miejsc i osób związanych z walką przeciwko hitlerowskiemu okupantowi, kontynuowanie badań nad rozpoznawaniem służb niemieckich zwalczających ruch oporu, szersze prezentowanie w badaniach naukowych znaczenia kulturalnego i gospodarczego ruchu oporu, kontynuację badań nad stratami osobowymi ruchu oporu. Postulowano również skupienie wysiłków organizacyjnych i naukowych wokół syntetycznego opracowania nt. szeroko pojętego ruchu oporu na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy 1939-1945.

W dyskusji plenarnej głos zabrali: Edward Sieradzan, prof. dr hab. Edward Serwański, dr Bogusław Polak. Prof. E. Serwański mówił m. in. o kwestiach terminologicznych i potrzebie stosowania ostrych socjo-historycznych i prawno-historycznych rozróżnień terminologicznych, dotyczących uwarunkowań pracy konspiracyjnej i ruchu oporu na terenie ziem wcielonych i Generalnego Gubernatorstwa. Dr B. Polak przedstawił ważne postulaty badawcze: powołanie zespołu do badań konspiracji i ruchu oporu na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy, niezwłoczną potrzebę opracowania informatora archiwalnego o źródłach znajdujących się w kraju i za granicą, opracowanie słownika konspiratorów wielkopolskich, opracowanie kalendarium konspiracji w Wielkopolsce.

Podsumowując rezultaty konferencji doc. Marian Olszewski stwierdził, że dzięki przedstawionym referatom, obradom w sekcjach i wystąpieniom w dyskusji konferencja przyczyniła się do określenia aktualnego stanu badań oraz nakreśliła kierunki problematyki badawczej ruchu oporu na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy. W rozważaniach na sesji szło o nowoczesne widzenie tych zjawisk historycznych w aspektach ogólnopolitycznych, gospodarczych i socjologicznych, które w przeszłości podlegały uproszczonemu schematom badawczym.

Dokonując zamknięcia obrad prof. Antoni Czubiński zapowiedział opublikowanie materiałów z konferencji przez Instytut Zachodni. Umożliwi to udostępnienie zainteresowanym badaczom i pomoże w ustaleniu odpowiednich programów pracy i spełnieniu postulatów badawczych.

*Mirosława Stępnia*k

NASZE WYDAWNICTWA

BOGDAN KOSZEL

RYWALIZACJA NIEMIECKO- WŁOSKA W EUROPIE ŚRODKOWEJ I NA BAŁKANACH W LATACH 1933-1941

ark. 20, nakład 1500

Praca przedstawia walkę o dominację niemiecką w Europie naddunajskiej w sposób chronologiczny, wyróżniając szczególnie okresy: 1918 - 1932, 1932 - 1934, 1937 - 1939 i kończąc na okresie agresji niemieckiej na Bałkanach w kwietniu 1941 r. W dwu pierwszych okresach ważną cezurą jest powstanie tzw. protokołów rzymskim o charakterze antyniemieckim. Praca ukazuje dzieje włoskich prób przeciwstawienia się niemieckiemu *Drang nach Adria*. Książka wykorzystuje informacje z archiwów włoskich, niemieckich, francuskich i węgierskich oraz bogatą literaturę pamiętnikarską i wspomnieniową.

DO NABYCIA:

- w księgarniach naukowych Domu Książki,
- w Instytucie Zachodnim, 61-772 Poznań, Stary Rynek 78/79 (także za pobraniem pocztowym).

